

Projekto NAVIGATE gauti rezultatai ir rekomendacijos mokykloms

Mykolas Romeris
universitetas

Lietuvos
mokslo
taryba

navigate

Kontaktai

Taikomosios psichologijos tyrimų laboratorija
Didlaukio g. 55, Vilnius
gintautas.katulis@mruni.eu

Projektas bendrai finansuotas iš Europos socialinio fondo (projekto Nr. 09.3.3-LMT-K-712-17-0009) pagal dotacijos sutartį su Lietuvos mokslo taryba (LMTLT).

Padėka

Norime dėkoti visiems - Utenos mokyklų administracijai, mokytojams, tėvams ir mokiniams, - prisidėjusiems prie šio tyrimo įgyvendinimo.

Be Jūsų palaikymo ir įsitraukimo įgyvendinti šio tyrimo, daugiau sužinoti apie mokinių savijautą, mokinių draugystes ir kitus svarbius veiksnius mums nebūtų pavykę.

Nuoširdžiai
NAVIGATE komanda

NAVIGATE tikslas

Pagrindinis projekto tikslas - daugiau sužinoti apie mokinių draugystes: kaip draugystės formuojasi, kas lemia draugysčių pasirinkimą, jų ilgalaikiškumą arba iširimą, vertinant mokinių savybes, savijautą, klasės aplinką, mamų daromą įtaką ir kitus veiksnius.

Nors projektas dar nėra pilnai užbaigtas ir laukia dar išsamesnės jau pilnai gautų rezultatų analizės, vis dėlto, džiaugiamės jau dabar galėdami pasidalinti kai kuriais gautais rezultatais, pastebėjimais ir rekomendacijomis, susijusiomis su mokinių draugystėmis ir mokinių savijauta Utenos mokyklose.

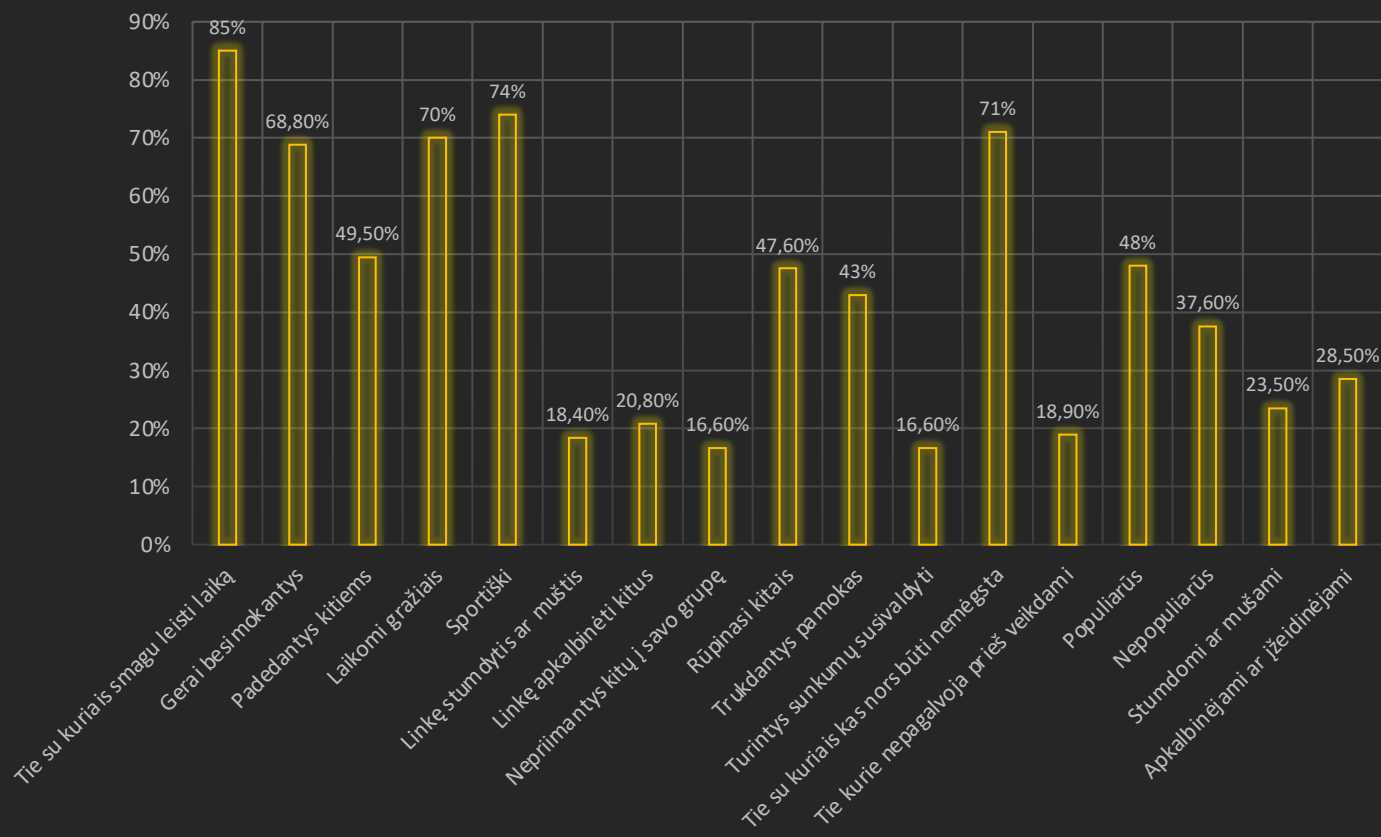
Turinys

- Bendroji statistika
- Vaikų draugysčių statistika
- Vaikų draugystėms svarbūs veiksniai
- Klasės aplinka
- Nedrąsūs vaikai
- Patyčios
- Individualios mokinių savybės ir jų reikšmė

Rezultatai, remiantis 2021-2022 mokslo metų mokinių apklausų duomenimis

Pirmojo matavimo metu tyrime dalyvavo 713 mokinių, antrojo – 728 mokiniai ir trečiojo – 746 mokiniai. Iš viso 692 mokiniai dalyvavo pirmuose dviejuose matavimuose, 715 mokinių antrame ir trečiame matavimuose bei 680 mokinių visuose trijuose matavimuose.

Procentai mokinių, kurie kitų mokinių vertinami kaip:

- Galima pasidžiaugti, kad daugelis mokinių Utenos mokykloje yra įvardijami kaip tie, su kuriais smagu leisti laiką, kaip gerai besimokantys ir kaip tie, kuriems sekasi sporte. Nemaža dalis mokinių įvardijami kaip linkę padėti ir rūpintis kitais.
- Vidutiniškai mažesnė dalis mokinių įvardijami kaip besistumdantys, besimušantys, apkalbinėjantys, nepriimantys į savo grupę, sunkiai susivaldantys ar trukdantys pamokas.
- Taip pat mažesnė dalis vaikų kitų mokinių matomi kaip stumdomi, mušami ar pravardžiuojami.
- Pastebima, kad šie Utenos mokyklose gauti rezultatai yra labai panašūs į bendrus Europos vidurkius (Hosozawa ir kt., 2021).

Vaikų draugystės

2021-2022 mokslo metų Utenoje laikotarpiu vaikų draugystėms buvo būdinga dinamika. Ši dinamika atsispindi vertinimuose, kuomet mokinių buvo prašoma pasirinkti 5 artimiausius klasės draugus:

Mokinių vertinimai I semestro metu

121 mokinys
nepakeitė nei
vieno draugo

241 mokinys
pakeitė vieną
draugą

9 mokiniai
pakeitė visus
draugus

Susikūrė 1066
naujos
draugystės

Iširo 1094
draugystės

Mokinių vertinimai II semestro metu

163 mokinys
nepakeitė nei
vieno draugo

263 mokinys
pakeitė vieną
draugą

6 mokiniai
pakeitė visus
draugus

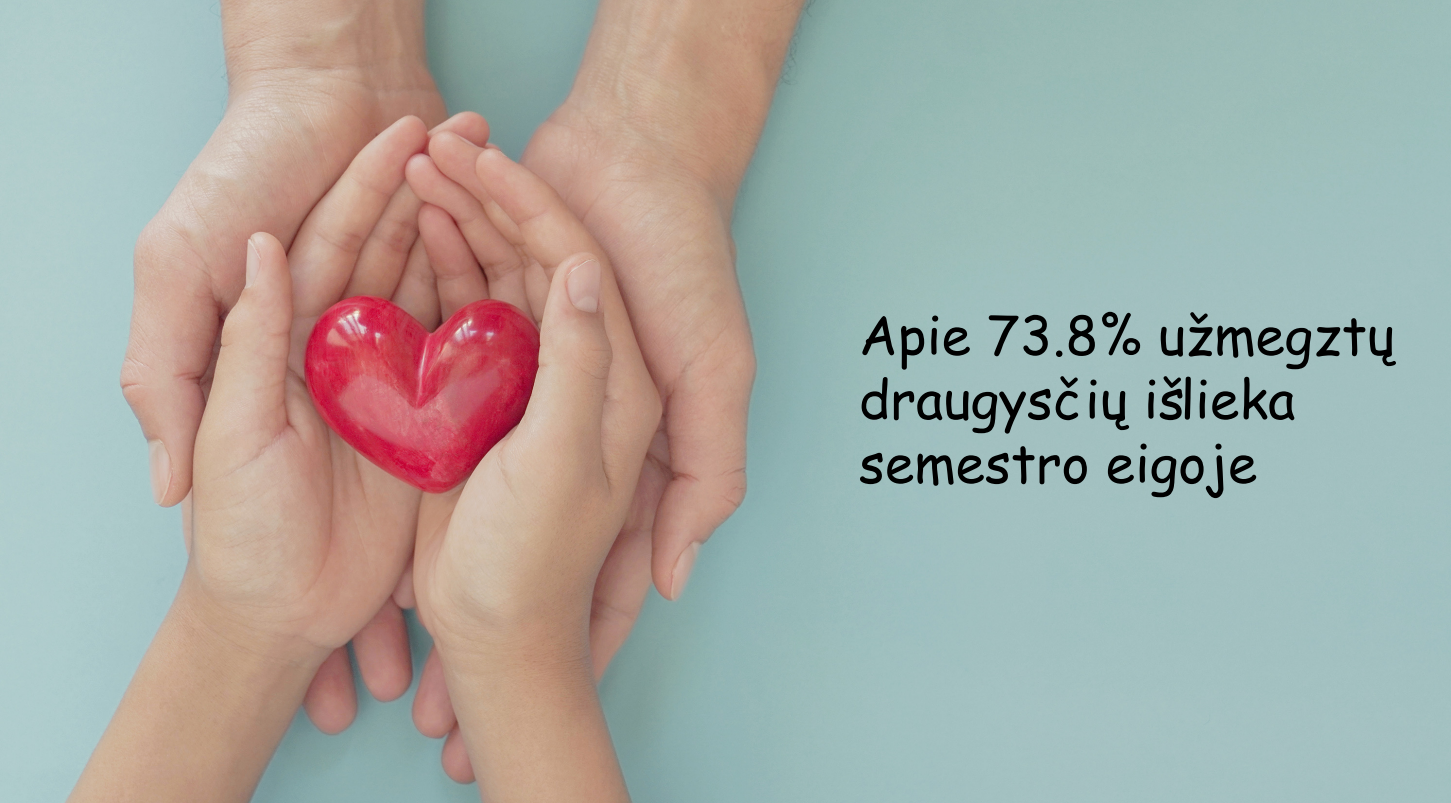
Susikūrė 935
naujos
draugystės

Iširo 985
draugystės

Draugysčių apžvalga

- Pirmojo semestro metu iširo 1094 draugystės, tačiau užsimezgė 1066 naujos draugystės, kas rodo, kad nedidelė dalis vaikų liko su mažiau, nei 5 artimiausiais klasės draugais.
- Lyginant pagal klases, pirmojo semestro metu stabiliausios draugystės pastebėtos tarp 7-tokų, kai didžiausia draugysčių kaita pastebėta 5-oje klasėje.
- Didesnė draugysčių kaita penktoje klasėje gali būti susijusi su natūraliais pokyčiais - neretai šioje klasėje susitinka vaikai, kurie anksčiau kartu nesimokė, tad ne visos iškart užmegztos draugystės virsta ilgalaikėmis.
- Antrojo semestro draugysčių stabilumas buvo šiek tiek didesnis. Iširo 985 ir susikūrė 935 naujos draugystės. Kaip ir pirmo semestro metu, antrame semestre 7 klasėje stebimas didžiausias draugysčių stabilumas, tačiau skirtumas, lyginant su kitomis klasėmis, nėra reikšmingas.

Apie 73.8% užmegztų draugysčių išlieka semestro eigoje

Rekomendacija

Atsižvelgiant į rezultatus, mokytojams, tėvams, globėjams bei kitiems besirūpinantiems vaiku galėtų būti svarbu daugiau atkreipti dėmesį ne į ginčų ar konfliktų tarp vaikų buvimą ar nebuvimą, bet į pagarbaus konfliktų ar barnių sprendimo būdų mokymą, galintį pastiprinti turimą vaikų draugystę ir vienas kito geresnį supratimą.

Taip pat vertinga ugdyti vaikų socialinius įgūdžius, meninius ir kūrybinius gebėjimus, galinčius padėti jiems kurti smagią aplinką ir stiprinti asmeninius ryšius.

Sėkmingos draugystės aspektai

Svarbiausi kokybiškos draugystės dalyviai yra patys vaikai. Tyrimas parodė, kad draugų palaikymas ir pozityvios interakcijos yra svarbesnės draugystės stabilumui, nei negatyvios patirtys ir konfliktai. Kitaip tariant – net jei draugai konfliktuoja, esant pakankamai palaikymo ir paramos, draugystė gali būti sėkmingai tęsiama. Kita vertus, jei trūksta paramos, pozityvių patirčių, draugystė turi didelį šansą iširti.

Kitas svarbus aspektas draugystėms – smagumas. Buvimas smagiu yra patrauklus bruožas, susijęs su didesniu skaičiumi užmegztų draugysčių, taip pat su lyderyste, vaiko socialinėmis kompetencijomis (tokiomis kaip kitų žmonių jausmų atpažinimas ir kt.).

Pastebėta, kad vaikai, kuriuos bendraamžiai mato kaip smagius, pasižymi stabilesnėmis draugystėmis, kurios išlieka ilgiau, o draugystei iširus šie vaikai daug greičiau susiranda naujų draugų. Tuo tarpu su smagiais bendraamžiais draugystės užmezgę vaikai taip pat save suvokia kaip smagesnius, kas gali būti susiję su draugystės metu perimamomis draugo savybėmis ir elgesiu.

Vaikų draugystės: apibendrinti rezultatai

Mamų mėginimai kontroliuoti, su kuo vaikas draugauja, gali būti susiję su dar prastesniu vaiko elgesiu, tačiau pasitaisiusiu vaiko draugo elgesiu

Vaiko buvimas smagiu gali padėti užmegzti ir išlaikyti draugystes

Vienas kito palaikymas draugystėje yra svarbiau, nei konfliktų nebuvimas

Mamos mėginimas kontroliuoti, su kuo vaikas draugauja, gali lemti žemesnį vaiko statusą klasėje, o tai gali paskatinti prastesnį vaiko elgesį

Mamos siekis kontroliuoti vaiko draugystes gali iššaukti didesnius vaiko sunkumus

Vaiko elgesio ir emociniai sunkumai yra susiję su vaiko jaučiamu mamos nepritarimu draugystėms. Pastebima, kad mamos nepritarimas draugystėms (draugysčių ribojimas, smerkimas, neleidimas draugauti) gali paskatinti vaiko maištą prieš tėvų kontrolę bei iššaukti dar didesnius berniukų (bet ne mergaičių) elgesio ir emocinius sunkumus. Tad, mamų pastangos kontroliuoti draugus, kuriuos vaikas renkasi, gali atnešti priešingus, nei norima, rezultatus ir tik pastiprinti vaiko netinkamą elgesį.

Kita vertus, noras kontroliuoti vaikų „netinkamas“ draugystes gali daugiau padėti ne pačiam vaikui, o jo draugams. Vaikų, kurių mamos siekia kontroliuoti draugystę, draugai laikui bėgant gali pradėti elgtis truputį geriau. Šis priimtinesnis vaikų elgesys gali būti susijęs su vaiko matymu, kad draugo mama nenori, jog vaikas su juo bendrautų, ir dėl to dedamomis pastangomis elgtis tinkamiau.

Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, kad vaikų, kurie prasčiau elgiasi (trukdo per pamokas, neina į mokyklą, susipeša), mamos pradeda labiau kontroliuoti draugus, su kuriais vaikas gali bendrauti. Tačiau tai gali lemti neigiamą rezultatą. Pastebėta, kad vaiko draugysčių kontroliavimas ar draugysčių draudimas gali susilpninti vaiko statusą klasėje, lemti vaiko atstūmimą tarp bendraamžių, o tai gali iššaukti dar prastesnį vaiko elgesį.

Rekomendacija

Šie rezultatai parodo, kad siekiant vaiko gerovės svarbu skatinti palaikantį bei atvirą santykį tarp suaugusio ir vaiko, kalbantis apie tai, kaip vaikas jaučiasi santykiuose su bendraamžiais. Taip pat kalbantis apie vertybes – pastebima, kad tie vaikai, kurie yra artimi su savo tėvais, perima tėvų vertybes bei ieško draugų, turinčių panašias vertybes.

Vaikus taip pat galima skatinti įsitraukti į įvairias veiklas ar būrelius, tokiu būdu skatinant jų užimtumą bei mažinant laiką, kuriuo būtų galima užsiimti nepageidaujama veikla ar netinkamu elgesiu.

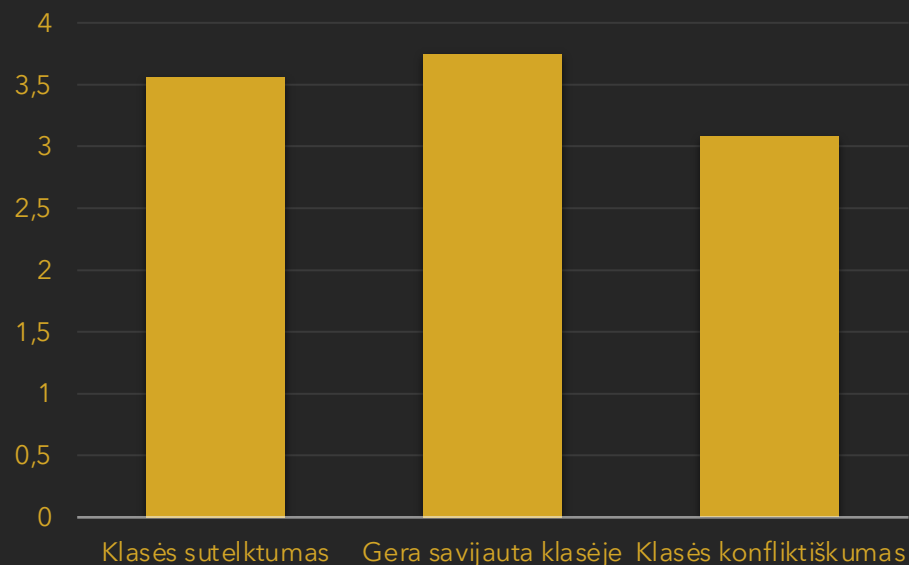
Mokinių savijautos klasėse rezultatai

- 11.5% mokinių klasės sutelktumą (jausmą, kad klasė yra vieninga) vertino prasčiau, nei dauguma, o 13.1% mokinių vertino labai gerai.
- Savijautą klasėje 12.6% mokinių vertino prastai, o 15.3% mokinių vertino, kad klasėje jaučiasi labai gerai.
- Klasės konfliktiškumą (polinkį pyktis) 13.6% mokinių matė kaip labai žemą, o 16.4% mokinių kaip didelį. Likę mokiniai šiuos rodiklius vertino vidutiniškai.

Klasės aplinka

Tyrimo metu mokinių buvo prašoma įvertinti, kiek jų manymu jų klasė yra draugiška (vieninga), kiek konfliktiška ir kaip gerai jie joje jaučiasi. Mokinių atsakymų vidurkiai galėjo svyruoti nuo 1 (reiškiančio mažesnę gerovę) iki 5 (reiškiančio didesnę gerovę).

Klasės aplinkos vidurkiai, remiantis mokinių vertinimu:

Rezultatai leidžia manyti, kad, nors mokiniai ir pastebi klasėje vykstančius konfliktus, didžioji dauguma mokinių klasėse jaučiasi pakankamai gerai, o vieningumas ir gera savijauta klasėse yra daugiau būdingi, nei nesutarimai.

Naudojimasis socialiniais tinklais

- Matoma, kad socialinių tinklų naudojimas reikšmingai didesnis 5-oje klasėje, nei 4-oje. Tačiau 5-okų socialinių tinklų vartojimas reikšmingai nesiskiria nuo vyresnių klasių mokinių.
- 15.1% mokinių yra labiau pasinėrę į socialinius tinklus, nei jų bendraklasiai.
- 15.3% mokinių mažiau domisi socialiniais tinklais, nei jų bendraamžiai. Pastebima, kad šie vaikai taip pat yra reikšmingai labiau patenkinti savo kūnu, nei jų bendraamžiai.
- Svarbu atkreipti dėmesį, kad nors naudojimasis socialiniais tinklais yra siejamas su prasčiau matomu savo kūno vaizdu, vis dėlto, tai taip pat yra svarbi komunikacijos priemonė vaikų ir paauglių tarpe, ypatingai draugysčių palaikymui.
- Pastebima, kad visiškas atsisakymas ar draudimas paaugliams naudotis socialiniais tinklais gali lemti ne naudą, bet žalą - socialinę atskirtį tarp bendraamžių, negalėjimą pasiekti aktualios ar reikalingos informacijos.

Rekomendacija

Remiantis tyrimų rezultatais, siekiant apsaugoti vaikus nuo galimos neigiamos naudojimosi socialiniais tinklais įtakos, svarbiau yra ne visiškai eliminuoti socialinius tinklus iš paauglio gyvenimo, bet kalbėtis ir mokyti vaikus ir paauglius apie naudojimosi socialiniais tinklais galimą naudą ir žalą.

Mokinių vienišumas, drovumas ir jautrumas aplinkai

- Nors daugelis klasių Utenos mokyklose vertinamos kaip draugiškos, vis dėlto, klasėse pasitaiko ir vienišų mokinių.
- Tyrimas parodė, kad 8.6% mokinių jaučiasi vieniši, o 5% mokinių jaučiasi labai vieniši.
- Pastebima, kad šis vienišumo jausmas gali būti susijęs su įvairiais vaiko sunkumais: liūdna (pažeminta) nuotaika, sunkiau užmezgamais kokybiškais santykiais ir draugystėmis, vaiko psichosomatiniais sunkumais.
- Tuo tarpu vienišumo jausmas labiau būdingas droviems, jautriems atstūmimui ir stipriomis emocinės reakcijomis pasižymintiems vaikams.
- Tyrimas parodė, kad bendrai 14.2% mokinių save vertino kaip drovius, 14.8% mokinių jautriai reaguoja į aplinką, ir 11.6% mokinių pasižymi atstūmimo baime.
- Kita vertus, tyrimas atskleidė, kad jeigu šie mokiniai klasę suvokia kaip draugišką, šios savybės nelemia didesnio vienišumo jausmo.

Rekomendacijos

Siekiant padėti mokiniams geriau jaustis mokykloje yra ypatingai svarbu skirti dėmesio klasės sutelktumo, mokinių vienas kito priėmimo ir pagarbaus santykio skatinimui.

Taip pat skatinti bendradarbiavimą, vienas kito išklausymą, pagarbų atreagavimą. Tai pasiekti gali padėti mokymasis bendravimo ir išklausymo technikų, jausmų atpažinimo, mokinių bendradarbiavimą skatinančios veiklos.

Šie ar kiti būdai galėtų padėti mokiniams klasę matyti kaip vietą, kurioje galima drąsiai bendrauti ir puoselėti kokybiškus socialinius santykius, kurioje nereikia drovėtis ar bijoti būti atstumtam.

Patyčios mokykloje

Patyčios – įvairus elgesys, kai vaikai žemina ir skaudina vieni kitus.

Šiame tyrime buvo žvelgiama į du patyčių tipus:

- Fizinę viktimizaciją, apibūdinamą kaip stumdymasis ar mušimasis.
- Verbalinę viktimizaciją, apibūdinamą kaip pravardžiavimas, įžeidinėjimas.

Mokinių savijauta

13.9% mokinių pačių patiriamas fizinės patyčias vertina reikšmingai stipriau, nei kad jų bendraamžiai.

16.5% mokinių pačių patiriamas žodines patyčias vertina blogiau, nei jų bendraamžiai.

Tai parodo, kad kai kurie mokiniai gali išgyventi patiriamas patyčias stipriau, nei kad tai mato jų bendraamžiai.

Iš 45 Utenoje apklaustų klasių, 7 klasės pasižymi išskirtinai žemais patyčių rodikliais, 30 klasių pasižymi vidutiniais, o 8 klasės aukštesniais, nei bendras vidurkis, patyčių rodikliais.

Labiausiai tiek fiziškai, tiek psichologiškai viktimizuojami jaučiasi 4 ir 5 klasių mokiniai. Pereinant į 6 klasę fizinė ir psichologinė viktimizacija reikšmingai sumažėja.

Viktimizacijos mažėjimas gali būti susijęs su didesne mokinių branda, didesniu atsakomybės prisiėmimu, žiniomis ir gebėjimais tinkamiau valdyti kylančius impulsus.

Sveiko konteksto paradoksas

Naujausi tyrimai patyčių srityje atskleidė naują fenomeną, vadinamą „sveiko konteksto paradoksu“. Tyrėjai pastebėjo, kad klasėje sumažėjus mokinių, iš kurių tyčiojamosi, tie mokiniai, kurie vis dar susiduria su patyčiomis gali pasijusti dar blogiau.

Šis tyrimas atskleidė, kad mokiniai, labiau išsiskiriantys iš klasės konteksto pagal patyčių skaičių (t. y., patiria patyčias klasėje, kurioje yra mažai kitų vaikų, kurie taip pat patiria patyčias), gali būti labiau linkę netinkamai elgtis pamokų metu ir trukdyti veiklą.

Pastebima, kad šis netinkamas vaiko elgesys gali būti siejamas su vaiko pastangomis susitvarkyti su patiriamais bendraamžių užgauliojimais ir nepriėmimu.

Rekomendacijos

Siekiant sumažinti vaikų patiriamas patyčias yra svarbus suaugusiųjų, ypač mokytojų, dėmesys vaikui bei dėmesio atkreipimas į patyčių ar užgauliojimo apraiškas.

Svarbu žinoti, kad vaikas, patiriantis patyčias, gali nedrįsti ar bijoti kreiptis pagalbos į suaugusiuosius. Vis dėlto, patyčios neretai nesibaigia be suaugusiojo įsikišimo.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į klases, kuriose bendrai patyčių mažai, tačiau vaikai linkę „išsišokti“, trikdyti pamokas, reaguoti į pastabas netinkamais būdais. Toks vaiko elgesys gali demonstruoti patiriamus socialinius ir emocinius sunkumus, į kuriuos reagavimas pykčiu ar bausmėmis gali tik dar labiau pastiprinti vaiko nepageidaujamą elgesį.

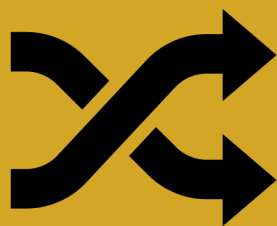
Šiems vaikams gali būti ypatingai reikalingas nuoširdus priėjimas, skatinimas pasikalbėti, atsiverti.

Taip pat aktualūs bendravimo, emocijų išreiškimo, streso įveikimo, draugysčių mezgimo ir išlaikymo mokymai visiems mokiniams.

Mokinių kūno vaizdas

- Pastebima, kad paauglystės metu keičiasi kūno vaizdo svarba.
- Rezultatai rodo, kad 5 - oje klasėje besimokantiems vaikams jų kūno vaizdas yra reikšmingai svarbesnis, nei buvo 4 - oje klasėje.
- Tuo tarpu 5 - okai taip pat reikšmingai mažiau patenkinti savo kūnu, nei 4 - okai.
- Šis pasitenkinimo savo kūnu mažėjimas pastebimas ir pačioje 4 klasėje - metų pradžioje 4 -okai reikšmingai labiau patenkinti savo kūnu, nei mokslo metų pabaigoje.
- Bendrai mokykloje 18.8% mokinių yra mažiau patenkinti savo kūnu, nei dauguma jų bendraamžių.
- Manoma, kad nepasitenkinimas kūno vaizdu gali būti susijęs su naudojimusi socialiniais tinklais bei ten stebimais „tobulo kūno standartais“.

4 klasės eigoje mokiniams pradeda vis labiau rūpėti jų kūno vaizdas.

Tuo tarpu pasitenkinimas kūnu pradeda mažėti.

Mokinių perdegimo jausmas

- Pastebima, kad mokinių perdegimo jausmas auga mokslo metų eigoje. Šis perdegimo jausmas yra susijęs su jaučiamu per dideliu darbų kiekiu ir gali lemti mažesnę mokinių susidomėjimą pamokomis metų pabaigoje.
- 4 klasės mokiniai jaučiasi reikšmingai mažiau pavargę nuo mokyklos, nei vyresnių klasių mokiniai. 4 - okai noriau eina į mokyklą, labiau mėgaujasi pamokomis ir nejaučia, kad užduočių yra per daug.
- Visgi, nuo 5 klasės didėja mokinių perdegimo jausmas, kuris laikosi ir tolimesnėse klasėse.
- Pastebima, kad 16.3% mokinių jaučiasi labiau pavargę nuo mokyklos, nei dauguma.
- Dauguma mokinių susiduria su tokiais vidiniais sunkumais kaip susirūpinimas, nerimas, liūdesys. 14.8% mokinių šiuos jausmus patiria dažniau, nei kiti bendraamžiai.
- Taip pat dauguma mokinių kartais susipeša ar pameluoja, tačiau tai daro labai retai. Tik 13.8% mokinių tai daro dažniau, nei dauguma.

Fizinis aktyvumas

- Tyrimas parodė, kad mokinių fizinis aktyvumas metų eigoje mažėja, tačiau nereikšmingai. Pastebima, kad mokslo metų pradžioje mokiniai labiau mėgsta fizinę veiklą, nei metų pabaigoje (nors skirtumas ir nėra didelis).
- 16.1% mokinių mažiau mėgsta sportuoti, nei bendraamžiai, kai 18% mokinių labiau mėgsta sportuoti, nei bendraamžiai. Fizinis aktyvumas tarp klasių reikšmingai nesiskiria.

Pažymių suvokimas

Pastebima, kad metų eigoje keičiasi savo pažymių suvokimas:

- Mokslo metų eigoje mokiniai prasčiau vertina savo matematikos pasiekimus;
- Taip pat nuosekliai mažėja mokinių suvokiami lietuvių kalbos rezultatai.

Bendrai mokslo metų pradžioje mokiniai jaučiasi besimokantys geriau, nei mokslo metų pabaigoje. Pastebima, kad šie rezultatai gali būti susiję su mokinių jaučiamu nuovargiu.

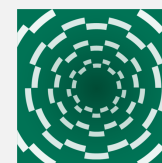

Keletas pagrindinių radinių:

- Darbas su klasės sutelktumu ir klasės klimatu gali padėti mokiniams jaustis mažiau vienišiams, prisidėti prie emocinės gerovės;
- Informuojant tėvus apie galimą neigiamą vaiko draugysčių kontroliavimo poveikį vaiko socialinei rolei, emocinei sveikatai ir elgesiui, suteikiant žinių apie kitokius priėjimo prie vaiko, bendravimo skatinimo ir ryšio palaikymo būdus gali padėti kurti artimesnius vaikų-tėvų santykius, padėti vaikui geriau jaustis, megzti tvaresnes draugystes;
- Mokinių socialinių įgūdžių ugdymas gali padėti užmegzti kokybiškus bei ilgalaikius santykius;
- Pagalba vaikams pastebėti teigiamus santykių aspektus, gebėjimo palaikyti vieni kitus ugdymas gali pastiprinti tiek draugysčių ilgalaikiškumą, tiek prisidėti prie geresnio klasės mikroklimato;
- Nekonfliktiškose klasėse taip pat svarbu atkreipti dėmesį į vaikus, kurie galimai susiduria su patyčiomis (galbūt tai galima pastebėti per netinkamą elgesį). Tikėtina, kad šiems vaikams pagalba ugdant socialinius įgūdžius ypatingai svarbi.

Mykolas Romeris
universitetas

Lietuvos
mokslo
taryba

Kontaktai

Taikomosios psichologijos tyrimų laboratorija
Didlaukio g. 55, Vilnius
gintautas.katulis@mruni.eu

Projektas bendrai finansuotas iš Europos socialinio fondo
(projekto Nr. 09.3.3-LMT-K-712-17-0009) pagal
dotacijos sutartį su Lietuvos mokslo taryba (LMTLT).